

מלאכות קושר ומתיר

קשר של קיימא, מעשה אומן ועניבה

שבת קיב, א

איתמר התיר רצועות מנעל וסנדל, תני חדא חייב חטאת, ותניא אידך פטור אבל אסור, ותניא אידך מותר לכתחלה ... הא דקתני חייב חטאת בדאושכפי [רצענים; סנדלרים] (שהאושכף עושה כשתוחב הרצועה במנעל, קושר קשר מתוכו שלא תוכל לצאת והוא קיים לעולם, רש"י), פטור אבל אסור בדרבנן (אין חולצין מנעליהן מרגליהן עד ליל שבת, לפי שלומדין בכל הלילות של ימות החול ושוכבין מעט בלבושיהן, הילכך פטור אבל אסור, ספר התרומה ס"י רמג), מותר לכתחלה בדבני מחוזה (וצריך להתירו ערבית, רש"י).

ר"ף שם (מא, ב)

הא דתני חייב, במנעל דאושכפי, דמעשה אומן הוא, וקשר של קיימא הוא. והא דתני פטור אבל אסור, בדרבנן, דמעשה הדיוט הוא אלא שהוא קשר של קיימא, ולפיכך פטור אבל אסור. והא דתני מותר לכתחלה בדבני מחוזה, כגון רצועות שיוצאות מגופו של מנעל, וקושרין אותו על הרגל ועל השוק אחר שנועלין את המנעל, דלאו מעשה אומן ולא קשר של קיימא הוא.

שוע"ר ס"י שיז

א הקושר והמתיר הן מאבות מלאכות, שכן במשכן היו צידי חלזון קושרין ומתירין ברשתותיהן, שכל רשתות עשויות קשרים קשרים והן קשרי קיימא, ופעמים שצריך ליטול חוטין מרשת זו ולהוסיף על זו, ומתיר מכאן וקושר מכאן.

ומן התורה אינו חייב אלא על קשר של קיימא העומד להתקיים לעולם, דהיינו שקושרו על דעת שישאר כן כל זמן שאפשר לו להיות קיים, וכל זמן שלא יצטרך לו להתירו. ואע"פ שאפשר שיצטרך לו להתירו בזמן קרוב ויתירנו, אעפ"כ הואיל וכשקושרו אינו קוצב זמן בדעתו מתי יתירנו, ואפשר שישאר כן לעולם, הרי זה נקרא קשר של קיימא, וחייבים על קשירתו ועל התרתו...

אם אינו עומד להתקיים כלל אלא להתירו ביומו, כגון קשרים שבמלבושים ומנעלים, שכששובשן שחרית קושרין וכשפושטן ערבית מתירן, מותר לקשרן ולהתירן בשבת. אבל אם הוא בדעתו שלא להתירן ביומן, כגון תלמידי חכמים שלומדים בלילות ואינם חולצין מנעליהן ולא פושטים מלבושיהן בלילה, אסורים לקשרם בשבת שחרית אם בדעתם שלא להתירן ערבית ... אבל אם אין בדעתם כלום כשקושרין אלא קושרים סתם, מותרים לקשרם בשבת, ואף שאחר כך אינן מתירין אותן בלילה עד לאחר איזה זמן, אינן נקראים בשביל כך קשר של קיימא, הואיל ובשעת הקשירה לא היה הדבר ודאי שלא יתירו אותן בליל מוצאי שבת, שהרי לפעמים גם התלמידי חכמים חולצים מנעליהם בלילה טרם ישכבו...

ויש אומרים שכל קשר שאינו עומד להתקיים ז' ימים אינו נקרא קשר של קיימא אפילו מדברי סופרים, ומותר לקשרו ולהתירו בשבת ... ולענין הלכה יש להחמיר כסברא הראשונה, אלא אם כן צריך הרבה לכך, אזי יש להקל, לעשות על ידי נכרי.

ב יש אומרים שאין חייבים מן התורה אפילו על קשר העומד להתקיים לעולם, אלא אם כן הוא מעשה אומן, דהיינו שהוא קשר חזק ואמיץ כקשרים שהאומנים עושים בשעת מלאכתן, כגון קשרי רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענים בשעת עשייתן וכן בכל כיוצא בזה, אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן פטור ... קשר שהוא מעשה אומן אפילו אינו עשוי להתקיים כלל אלא להתירו ביומו אסור מדברי סופרים ... וב' קשרים זה על גבי זה הוא גם כן קשר אמיץ. ומכל מקום במקום צער אין להחמיר בדברי סופרים, ומותר להתירו אם אינו עומד להתקיים כלל.

ג במה דברים אמורים בב' קשרים זה על זה, אבל קשר אחד ועניבה על גביו, אין להסתפק בו כלל בקשר מעשה אומן, ומותר לקשרו ולהתירו בכל ענין, אם אינו עומד להתקיים כלל.

ואם אינו אלא קשר אחד בלבד בלא עניבה על גביו, אינו נקרא קשר כלל, ומותר לקשרו ולהתירו אפילו אם עומד להתקיים לעולם.

וכל זה בקושר ב' דברים ביחד, אבל אם עשה קשר בראש אחד של חבל או חוט או משיחה, דינו כב' קשרים זה על זה לכל דבר.

שוע"ר ס"י תרנא

ו יש נוהגים לעשות האגד ... קושרים שני ראשי הכרך בשני קשרים זה על גבי זה. וביום טוב שאי אפשר לקשרן בענין זה, שהרי הוא קשר של קיימא, שאינו חושש להתירו עולמית, אוגדין אותו בעניבה דהיינו שעושין שתי עניבות זו על גבי זו (אבל אסור לעשות עניבה על גבי קשר כיון שאינו חושש להתירו עולמית עיין סימן ש[נ]י"ז), או שתוחבין ראשי הכרך לתוך עגול הכרך כמו שנתבאר.